

PRETHODNO PRIOPĆENJE

Kvalitativna i kvantitativna obilježja poljoprivrednih zadruga u Osječko-baranjskoj županiji

Tihana Sudarić¹, Krunoslav Zmaić¹, Goran Štruglin²

¹Poljoprivredni fakultet Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, Zavod za agroekonomiku, Trg Sv. Trojstva 3, Osijek, Hrvatska (stihana@pfos.hr)

²Poljoprivredni fakultet Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, student preddiplomskog studija Agroekonomika, Zavod za agroekonomiku, Trg Sv. Trojstva 3, Osijek, Hrvatska

Sažetak

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva u Osječko-baranjskoj županiji kao samostalne ili individualne cjeline nisu u mogućnosti ponuditi odgovorajuće proizvode određene kvalitete i kvantitete uz kontinuiranu distribuciju. Naime, ova gospodarstva susreću se različitim organizacijskim, ekonomskim ili administrativnim problemima. Upravo iz tog razloga ovaj rad ima za cilj prije svega istražiti kakva su kvalitativna i kvantitativna obilježja poljoprivrednog zadrugarstva u Osječko-baranjskoj županiji te identificirati koje su daljnje perspektive i oblici razvoja zadrugarstva u ovom prostoru. Istraživanje se provelo metodom anketnog upitnika na uzorku od 20 zadružnih organizacija na području Osječko-baranjske županije, te analizom i deskripcijom dostupnih referenci. Na anketne upitnike odgovarali su upravitelji zadruga ili članovi nadzornog odbora. Poljoprivredne zadruge u Osječko-baranjskoj županiji nude širu skalu različitosti, ali se u 62,5% slučajeva radi o proizvodno-prerađivačkim djelatnostima. Uspješnost u svom radu potvrđuju sa pozitivnom bilancom poslovanja na kraju godine i činjenicom kako većina ima viziju za daljnji razvoj. Međutim, na području Osječko-baranjske županije poljoprivredne zadruge imaju u prosjeku 5-6 zadrugara, odnosno svega 15% obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava ove Županije posluje putem zadruge. Za unapređenje gospodarstva i održavanja u okruženju kojega nameće tržište, poljoprivredne proizvođače treba motivirati na partnersko djelovanje. Stanje poljoprivrednog zadrugarstva u Osječko-baranjskoj županiji pokazuje pozitivnije usmjerenje u odnosu na prijašnje godine, ali ga je i dalje neophodno promicati kroz prednosti i koristi udruživanja.

Ključne riječi: zadrugarstvo, poljoprivreda, obiteljska poljoprivredna gospodarstva, Osječko-baranjska županija

Uvod

Zadrugarstvo kao oblik poslovnog povezivanja, odnosno udruživanja malih i srednjih u ovom slučaju agro-poduzetnika ima za cilj ostvariti vlastite interese, ali i unaprijediti gospodarstvo u cjelini. Zadruge mogu biti predstavljene i kao poduzeća s više raznovrsnih djelatnosti u kojima prevladavaju uglavnom nabavno-prodajne, a manje proizvođačko-prerađivačke. Njihova usitnjenost i poslovna nepovezanost uzrokuju sve veću poslovnu neefikasnost i sporiji razvoj zadruga. One su slabo integrirane u tržište roba i još manje u tržište kapitala. Samostalno se ne mogu uključiti u svjetsko tržište, a zbog sve veće konkurencije trgovačkih društava slabi im utjecaj i na domaćem tržištu (Tratnik i sur., 2007). Poljoprivredno zadrugarstvo na području istočne Hrvatske se pojavilo vrlo rano te je kroz dugogodišnje turbulentno razdoblje pokušavalo pratiti trendove razvoja koji su se događali u Europi i svijetu. Primjeri iz prakse pokazuju da poslovanje poljoprivrednih zadruga u ovoj poljoprivredno orijentiranoj regiji utječe na razvoj cjelokupnog zadrugarstva Republike Hrvatske s posebnim osvrtom na poljoprivrednu proizvodnju, preradu i distribuciju. Prema Strategiji razvoja hrvatske poljoprivrede zadrugarstvo je prepoznato kao korisna institucija u razvitku sela i poljoprivrede. Međutim, analizirajući 400-godišnje iskustvo u hrvatskom poljoprivrednom zadrugarstvu, treba istaći da je ono prolazilo kroz određene prepreke koje se ne odnose samo na političke i gospodarske odnose već i kroz zajedničko upravljanje samih zadrugara i poslovanja sukladno izvornim načelima

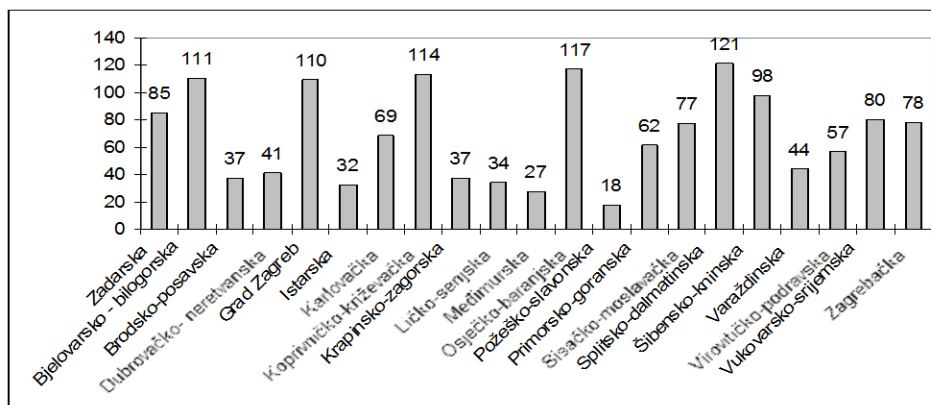
zadrugarstva. Zadruga je tijekom povijesti dokazala da je respektabilan gospodarski subjekt. U razvijenom gospodarskom svijetu zadruga je snažan pokretač razvitka cijelih područja i regija. Zadruga nije socijalni subjekt iako joj ne možemo potpuno negirati socijalnu notu (Zadruga za XXI. stoljeće, 2006). Loša iskustava iz hrvatske prošlosti jedan su od razloga što zadruge i zadrugarstvo još uvijek nemaju odgovarajući ugled među poljoprivrednicima što se ogleda između ostalog i na slabiji razvoj, osnivanje i profiliranje novih zadruga.

Materijal i metode

U Osječko-baranjskoj i Splitsko-dalmatinskoj županiji osnovano je najviše aktivnih zadruga u Republici Hrvatskoj sa sve značajnim brojem zadrugara, zaposlenika i kooperanata. Upravo iz tog razloga ovaj rad ima za cilj prije svega istražiti kakva su kvalitativna i kvantitativna obilježja poljoprivrednog zadrugarstva u Osječko-baranjskoj županiji, identificirati osnovnu problematiku zadrugarstva, te predložiti daljnje perspektive i oblike razvoja zadrugarstva na ovom prostoru. Istraživanje se provelo metodom anketnog upitnika na uzorku od 20 zadružnih organizacija na području Osječko-baranjske županije, te analizom i deskripcijom dostupnih referenci. Istraživanje je provedeno u sklopu izbornog kolegija „Zadrugarstvo“ koji se sluša na preddiplomskom studiju „Agroekonomika“ na Poljoprivrednom fakultetu u Osijeku.

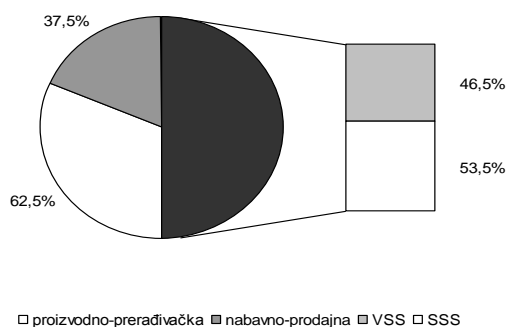
Rezultati i rasprava

Gustoća naseljenosti u Osječko-baranjskoj županiji je 79 stan/km², što je na razini prosjeka Republike Hrvatske. Na ovom području evidentirano je 41.103 obiteljskih poljoprivrednih gospodarstva (Popis poljoprivrede 2003). Obiteljska poljoprivredna gospodarstva u ovom dijelu Republike Hrvatske nisu dovoljno konkurentna. Naime, gospodarstva se susreću sa neodgovarajućom posjedovnom strukturom, nepovljivim financijskim sredstvima, zastarjelom mehanizacijom, nedgovarajućom tržišnom orijentiranošću i slično. Individulana obiteljska poljoprivredna gospodarstva nisu u mogućnosti ponuditi odgovarajuće proizvode određene kvalitete i kvantitete uz kontinuiranu distribuciju. Iz toga razloga javlja se potreba integriranja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava preko različitih oblika povezivanja a u ovom radu je ta problematika sagledana sa stajališta zadruga. Zadruga su oblik proizvodno-poslovnog udruživanja malih i srednjih poduzetnika gdje je u prvom planu čovjek i ljudski rad a tek onda kapital. Prema registru poslovnih subjekata u Republici Hrvatskoj registrirano je čak 3.058 zadruga od čega je aktivno svega 47%, odnosno njih 1.454 je prijavljeno u Hrvatski zadružni savez. Poljoprivredne zadruge su najznačajnije kako po broju zadruga tako i prema poslovnom obuhvatu. One su podjednako važne u cijeloj Republici Hrvatskoj. Prema Hrvatskom zadružnom savezu 49% aktivnih zadruga pripada poljoprivrednom zadrugarstvu. Osječko-baranjska županija zauzima drugo mjesto po broju zadruga te ima registriranih 117, od čega je 89 poljoprivrednih zadruga.

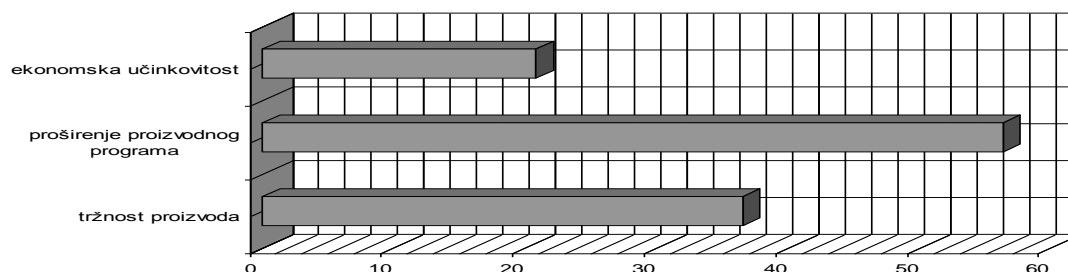
Grafikon 1. Broj zadruga u Republici Hrvatskoj (Izvor: HZS, 2007)

Slučajnim izborom provedena je detaljna anketa koja je obuhvatila 20 poljoprivrednih zadruga čiji su rezultati u ovom radu prikazani i analizirani kroz kvantitativna i kvalitativna obilježja poljoprivrednih zadruga Osječko-baranjske županije. Većina zadruga u Osječko-baranjskoj županiji započela je sa svojim radom krajem 90-ih godina što može biti povezano sa određenom potrebom ka zadrživanju, ali i poticanjem od strane države kako administrativnim mjerama (Zakon o zadrugama 1990, Zakon o zadrugama 1995) tako i agroekonomskim mjerama u obliku poticaja i subvencija. Kvalitativna analiza uključivala je stručnu spremu upravitelja zadruga, dobnu strukturu kao i obrazovnu strukturu članova zadruga. Više od 80% anketiranih u svom dugogodišnjem radu povećao je broj zadrugara, broj zaposlenih kao i broj kooperanata. Anketirani upravitelji zadruga podjednako imaju ili završen fakultet ili završenu srednju školu, što je vrlo dobro obilježje s obzirom na vrlo nizak stupanj obrazovanja članova obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava koji su uglavnom kooperanti zadruga. Uspješnost u svom radu potvrđuju pozitivnom bilancom poslovanja na kraju godine i činjenicom kako većina ima viziju za daljnji razvoj. Poslovna orijentacija poljoprivrednih zadruga u Osječko-baranjskoj županiji pokazuje široku skalu različitosti. U Županiji prevladavaju proizvodno-prerađivačke zadruga u ukupnoj strukturi (62,5%), a u Republici Hrvatskoj nabavno-uslužne zadruga.

Grafikon 2. Kvalitativna obilježja analiziranih zadruga Osječko-baranjske županije

Kvantitativni pokazatelji odnose se na broj i veličinu zadruga, broj zaposlenih u zadruzi, broj kooperanata i slično. Zanimanje za ovaj oblik partnerskog djelovanja još uvijek nije dovoljno prepoznato od strane samih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Osječko-baranjskoj županiji, ali ni poticano od strane države. Sukladno tome govori činjenica kako poljoprivredne zadruga na području Osječko-baranjske županije imaju u prosjeku 5-6 zadrugara, odnosno svega 15% obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava ove županije posluje putem zadruga.

Grafikon 3. Kvantitativna obilježja analiziranih zadruga Osječko-baranjske županije

Daljnja kvantitativna obilježja istraživanih poljoprivrednih zadruga ukazuju na slabu tržišnu orijentiranost obzirom da tržnost anketiranih zadruga iznosi 36,5%. Nadalje, ta činjenica ukazuje kako se u poljoprivrednom zadrugarstvu u Osječko-baranjskoj županiji radi o relativno niskoj ekonomskoj učinkovitost (poslovanje s dobitkom) koja je na istraživanom uzorku 79,2%, što ukazuje na mogućnost njihovog većeg aktiviranja i iskorištavanja proizvodnih resursa. No, treba istaknuti i činjenicu kako poljoprivredne zadruge Osječko-baranjske županije kontinuirano povećavaju kvalitetu svojih proizvoda i usluga. Iako se zadrugarstvo razvija sa ciljem tržnosti poljoprivrednih proizvoda navedeni podaci ukazuju suprotno, te se postavlja pitanje zašto zadruge postoje, ako ne zbog tržnosti ili su samo pokriće za poslovanje članova koji prodaju svoje proizvode bez zadruge. Zabrinjavajuća je također i činjenica osnovanih i aktivnih poljoprivrednih zadruga kao i mali broj zaposlenih. Međutim, poticanjem partnerskog djelovanja kroz poljoprivredno zadrugarstvo omogućiti će se povezivanje agro-poduzetnika gdje će se olakšati pristup tržištu čime bi se osigurala stabilnija i konkurentnija poljoprivredna proizvodnja što bi dugoročno utjecalo na razvoj Osječko-baranjske županije ali i na kvalitetu življenja poljoprivrednog stanovništva. Poljoprivredno zadrugarstvo u Osječko-baranjskoj županiji trebalo bi težiti ka afirmativnoj ulozi kroz zadružne vrijednosti i načela koja bi olakšala društveno-ekonomski položaj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u ostvarivanju gospodarskih, socijalnih i kulturnih interesa kroz administrativne promjene, poticajne instrumente i zakonsku regulativu. Međutim, nedovoljne poticajne državne mjere onemogućavaju daljnji brži razvoj i konkurentnost zadrugarstva čime se umanjuje zanimanje za taj oblik poslovnog povezivanja u poljoprivredi koji treba biti u funkciji zaposlenosti, povezanosti, izvozne orijentiranosti, povećanih ulaganja i slično.

Zaključak

Razvoj poljoprivrednog zadrugarstva u Osječko-baranjskoj županiji sve više dobiva na značenju jer poslovno povezivanje malih i srednjih agro-poduzetnika postaje nužnost opstanka na tržištu ovo je argumentirano činjenicom kako Osječko-baranjska županija zauzima drugo mjesto po broju zadruga u Republici Hrvatskoj. Kvalitativna i kvantitativna obilježja prikazuju kako se radi o višoj obrazovnoj strukturi upravitelja zadruga koji pak okupljaju mali broj zadrugara, odnosno samo 15% obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Osječko-baranjskoj županiji djeluje putem zadruga. Upravitelji zadruga su dobno i obrazovno kompatibilni sa funkcijom koju obavljaju, te kontinuirano raste broj zaposlenih, broj zadrugara kao i broj kooperanata. Profiliranost poljoprivrednih zadruga u Osječko-baranjskoj županiji identificirana je kroz širu skalu različitosti, ali se u većini analiziranih slučajeva radi o proizvodno-prerađivačkim djelatnostima što nije karakteristično za cjelokupnu Republiku Hrvatsku. Osnovni cilj zadrugarskog poslovanja ne bi se trebao temeljiti na proizvodnji primarnih proizvoda već ostvariti dodanu vrijednosti, odnosno finalni proizvod. Međutim, kako bi se poljoprivredna gospodarstva mogla održati i razvijati u okruženju kojega nameće tržište moraju se rješavati ekonomski i administrativni problemi, odnosno organizacijski oblik zadrugarstva se tek tada može u potpunosti prilagoditi cjelokupnom gospodarskom razvitku što ga pokreće tržište i kapital. Za unapređenje gospodarstva i održavanja u okruženju kojega nameće tržište, poljoprivredne proizvođače treba motivirati na partnersko djelovanje. Stanje poljoprivrednog zadrugarstva u Osječko-baranjskoj županiji pokazuje pozitivnije usmjerenje u odnosu na prijašnje godine (u 2005. godini u Osječko-baranjskoj županiji je bilo 49 zadruga prema HZS), ali ga je i dalje neophodno promicati kroz prednosti i koristi udruživanja.

Napomena

Istraživanja neophodna za ovaj rad dio su projekta 079-0792389-2073 i projekta 079-00000000-3576 koji su financirani od MZOŠ RH.

Literatura

- Mataga Ž. (2009). Etičke vrijednosti i gospodarski značaj zadrugarstva: Hrvatsko zadrugarstvo na povijesnim razmedima. M.A.K. GOLDEN d.o.o. Zagreb.
- Tratnik M., Radinović S., Žutinić Đ. (2007): Zadrugarstvo Hrvatske: Izazovi stabilnosti poljoprivrednih gospodarstava. Agronomski glasnik. No.1. Zagreb: 63-76
- Zmaić K., Petrač B., Sudarić T. (2007). Ruralni razvoj Republike Hrvatske – mogućnosti i ograničenja u uvjetima tranzicije. Zborniku radova: Šundalić i Petrač, Globalizacija i regionalni identitet. Ekonomski fakultet u Osijeku. Osijek: 125-138
- IPARD PROGRAM - plan za poljoprivredu i ruralni razvoj 2007-2013., MPŠVG, Zagreb, 2007.
- Zakon o zadrugama, NN 36/95, 67/01, 12/02, Zagreb, 1995
- Zadruga za XXI stoljeće, Osječko-baranjska županija, Osijek, 2006.

Qualitative and quantitative agricultural cooperation analyses in Osijek-Baranya county

Abstract

Family farms in Osijek-Baranya County as individuals are not in position to offer adequate qualitative and quantitative product with continuous distribution. Those farms deal with organizational, economical or administrative problems. The aim of this paper is to research quality and quantities characteristics of agricultural cooperation in County of Osijek-Baranya as well as to identify further perspectives and forms of cooperative development. In our research we have questionnaire for 20 agricultural cooperatives in County of Osijek-Baranya in order to find out possibilities for further development regarding stable and competitive agricultural production reflected on life quality of agricultural population in County of Osijek-Baranya. Agricultural cooperatives are in the production-processing industry by 62,5%. Success of their business confirms with positive balance sheet and vision for further development. However, the agricultural cooperatives have 5-6 members or only 15% of family farms dealings with a cooperatives. Therefore for successful economy as well as individual success agricultural farmers should be in co operations, although there are some positive trends compared with previous years.

Key words: cooperations, agriculture, family farms, Osijek-Baranya County